

Cyryl Aleksandryjski, *Komentarz do Pierwszego Listu św. Pawła do Koryntian*, z języka greckiego, syryjskiego i armeńskiego przełożył, wstępem i objaśnieniami opatrzył Konrad F. Zawadzki, Edycja Świętego Pawła, Częstochowa 2022, ss. 261

Całość tomu składa się z dwóch części, szeroko rozwiniętego wprowadzenia (strony 5-64) i polskiego tłumaczenia *Komentarza* (strony 67-242). We wprowadzeniu w punkcie pierwszym autor prezentuje postać św. Cyryla Aleksandryjskiego (zm. 444), jednego z największych pisarzy starochrześcijańskich. Był człowiekiem o mocnym charakterze i wielkiej erudycji, co prawdopodobnie miało wpływ na jego bezwzględność w walce z wszelkimi wrogami chrześcijaństwa, zarówno Żydami, jak i poganami. Żył w czasie tzw. rozkwitu literatury patrystycznej, którą charakteryzowały wielkie dyskusje chrystologiczno-trynitarne, polemiki z manichejczykami, donatystami i pelagianami oraz rozwój historiografii i literatury monastycznej.

Cyryl należał do przedstawicieli ośrodka egipskiego, z centrum w Aleksandrii, obok Ariusza, Atanazego Wielkiego, Dydyka Ślepego, Teofila Aleksandryjskiego, Pachomiusza i Ewagriusza z Pontu. Aleksandryczyk odegrał ważną rolę w dyskusji na temat właściwego sformułowania teologicznego dogmatu chrystologicznego, który *de facto* otrzymał swój pełny wyraz na Soborze Chalcedońskim w 451 roku, już po śmierci Cyryla. Autor monografii wnikliwie omawia stosunki panujące między Wschodem a Zachodem w piątym wieku, na tle gorących polemik toczących się wtedy między szkołami teologicznymi. Dużo uwagi poświęca kontrowersji nestoriańskiej. To właśnie ona przyczyniła się do uznania Cyryla za jednego z największych teologów z zakresu mariologii. On to przyczynił się do przyjęcia tytułu *Theotokos* (Bogarodzica) dla Maryi. Pomogła mu w tym jego chrystologia, skoro bowiem przyjmuje się *communicatio idiomatum* (współorzekanie przymiotów) pozwalające na przypisywanie Bogu przymiotów ludzkich (Bóg cierpi), i odwrotnie, człowiekowi – przymiotów boskich (wszechmocny Jezus), to nie można, na wzór nestorian, ograniczać tytułów Maryi do *Christotokos* i *Anthropotokos*. Cyryl jasno wykazywał, że Chrystus nie jest człowiekiem goszczą-

cym w sobie Boga, ale jest w jednej osobie Bogiem-człowiekiem. Głosił unię hipostatyczną. Niestety, z winy słabych teologów aleksandryjskich żyjących po nim wymiennieść terminów *physis* (natura) i *hypostasis* (osoba) przyczyniła się do powstania monofizytyzmu. Dla ścisłości należy dodać, że nie ma w tym winy samego Cyryla.

Aleksandryjczyk systematycznie stosował metody teologiczne. Jako pierwszy połączył argumenty pochodzące z Pisma Świętego z ich żywym komentarzem w postaci wypowiedzi „Ojców” będących przedstawicielami prawowiernej tradycji.

Monografia dotyczy jednego z wielu dzieł egzegetycznych Aleksandryjczyka, które, co należy zaznaczyć, powstały jeszcze przed kontrowersją nestoriańską. Cyryl umiejętnie syntetyzował egzegezę aleksandryjską i antiocheńską. W Liturgii Godzin są umieszczone fragmenty jego dzieł, co już pozwala spotykać się z jego cenną egzegezą, oczywiście nieopracowaną systematycznie, ale mimo to rzucającą na nią sporo światła.

W rozdziale drugim autor wnikliwie omawia *Komentarz* Cyryla Aleksandryjskiego do Pierwszego Listu św. Pawła do Koryntian. Ta część pracy jest najbardziej odkrywcza, autor bowiem bazuje na tekście przez siebie przetłumaczonym. Prezentuje on wiadomości, które dzięki jego badaniom stają się przystępne i dostępne dla szerszego grona czytelników. Widać rzeczowość i pasję autora piszącego z nieskrywanym entuzjazmem, czemu nie należy się absolutnie dziwić – to jest radość z odkrywania, radość tworzenia i dzielenia się owocami swojej pracy z innymi. Autor przedstawia rękopisy tegoż dzieła i dokładnie opisuje teksty zachowane w wersjach greckiej, syryjskiej i ormiańskiej. Następnie omawia nowożytne wydania i tłumaczenia *Komentarza*. Podaje dokładne informacje dotyczące datowania wspomnianego dzieła, by później opisać jego gatunek literacki. Autor fachowo prezentuje jego adresatów tego, co, jak wiadomo, winno być uwzględnione przy omawianiu każdego dzieła literackiego. Do odbiorców pisma Cyryla, jak stwierdza autor, zaliczali się ludzie wykształceni, odznaczający się dobrym przygotowaniem ogólnym oraz znajomością teologii, niezależnie od ich przekonań i poglądów religijnych.

Autor z polotem omawia język oraz styl *Komentarza*, gdyż Cyryl był mistrzem słowa i stylu. Oprócz tego jego język był innowacyjny, bogaty w neologizmy, co zdradza nietuzinkowość Aleksandryjczyka. Po tych omówieniach autor monografii prezentuje teologię zawartą w *Komentarzu* Cyryla. Ogniskuje się ona na następujących, dogłębnie przedstawionych zagadnieniach: Chrystus, Duch Święty, Trójca Święta, Kościół, małżeństwo i bezżeństwo, życie moralne, tematy dotyczące liturgii, uwagi doty-

czące duszpasterstwa, duchowość, polemika antyheretycka, polemika antypogańska, polemika antyżydowska oraz przedstawienie osoby Apostoła Pawła wyłaniającej się z tego dzieła.

Niezwykle cenne jest omówienie hermeneutyki i metody egzegetycznej w *Komentarzu* Cyryla. Autor czyni to jasno i dobitnie. Zaprezentowane podejście Cyryla w egzegezie w niczym nie odbiega od metody stosowanej przez Orygenesesa, Jana Chryzostoma czy Augustyna, by wymienić tylko tych najbardziej znanych. Metoda Cyryla z powodzeniem może być stosowana i dzisiaj, zawiera się bowiem w tym, co zostało zdefiniowane w encyklice papieża Piusa XII *Divino afflante Spiritu* z 1943 roku, w instrukcji Komisji Biblijnej *De historica evangeliorum veritate* z 1964 roku, w konstytucji soborowej *Dei Verbum* z 1965 roku i wreszcie w dokumencie Papieskiej Komisji Biblijnej o interpretacji Biblii w Kościele wydanym w 1993 roku.

W dalszej części autor podaje przystępnie uwagi dotyczące polskiego tłumaczenia *Komentarza* i przechodzi do zaprezentowania jego 72 fragmentów. Wszystkie rozdziały zostały opatrzone przypisami, a na końcu przedstawiono bibliografię zawierającą wykaz źródeł oraz dostępną literaturę przedmiotu. Zwraca uwagę fakt, iż autor monografii sięgnął zasadniczo tylko do literatury obcojęzycznej, poza jednym wyjątkiem, książką F. Drączkowskiego *Patrologia* (a przecież są i inne podręczniki autorstwa np. S. Pieszczocho, J. Czuja, A. Żurka).

Układ monografii jest logiczny i przemyślany. Należy podkreślić, że autor dokonał dogłębnej analizy tekstu *Komentarza*, a wyciągnięte wnioski zostały dobrze uzasadnione. Szkoda, że nie ma indeksu tematycznego, co ułatwiłoby poruszanie się w tekście. Zwraca uwagę pominięcie prawie całkowitym milczeniem rodzimego dorobku naukowego, by wymienić najbardziej znane prace autorów, takich jak W. Kania¹, F. Drączkowski², A. Hołasek³, B.J. Huculak⁴,

¹ Wykład wiary prawdziwej, *W obronie tytułu Bogarodzicy, Homilie Efezkie*, PSP 18, Warszawa 1980.

² Antynestoriańska teologia wcielenia Cyryla Aleksandryjskiego, *VoxP* 38-39 (2000) s. 259-266.

³ Kilka uwag o episkopalnej elekcji Cyryla Aleksandryjskiego na marginesie przekazu Sokratesa Scholastyka, w: *Byzantina Europaea. Księga Jubileuszowa ofiarowana Profesorowi Waldemarowi Ceranowi*, red. M. Kokoszko – M.J. Leszka, Łódź 2007, s. 149-156 oraz *Rola pontyfikatu Cyryla w procesie umacniania potęgi patriarchy aleksandryjskiego w Kościele wczesnochrześcijańskim*, *VoxP* 58 (2012) s. 107-135.

⁴ Pochodzenie Ducha Świętego także od Syna według Cyryla Aleksandryjskiego, w: *In persona Christi. Księga na 80-lecie Księdza Profesora Czesława Bartnika*, red. K. Góźdz, Lublin 2009, s. 227-237.

P. Janiszewski⁵, B.J. Marciniak⁶, A. Paciorek⁷, E. Stanula⁸, L. Wasilkowski⁹, V. Zhukovkyy¹⁰, J.W. Żelazny¹¹.

Prezentowaną publikację należy uznać za cenny wkład w badania i popularyzację właściwej egzegezy biblijnej. Autor przybliżył osobę św. Cyryla Aleksandryjskiego, który odegrał doniosłą rolę w historii Kościoła. Do niedawna jeszcze pisano, że „Cyryl był wielkim świętym, ale jego metody nie były zawsze święte”. Taka niechlubna ocena nie ma pokrycia z prawdą historyczną. Autor monografii przybliża tę wybitną postać, przedstawiając Cyryla jako wielkiego erudyty, teologa i świetnego egzegetę, znawcę tekstu natchnionego Pisma Świętego. Książka stanowi cenne źródło wiedzy nie tylko dla teologów, historyków i filozofów, ale także dla każdego współczesnego człowieka. Napisana zwięźle i jasno pozwala szybko zrozumieć zagadnienie, a więc może być impulsem do dalszych badań nad ogromną spuścizną literacką wybitnego Aleksandryjczyka.

ks. Józef Pochwat MS – Kraków

⁵ *Świętość i korupcja: prezenty patriarchy Cyryla*, „Mówią Wieki” 4 (2000) s. 6-11.

⁶ *Koncepcja grzechu Adama u Cyryla Aleksandryjskiego*, VoxP 59 (2013) s. 269-293.

⁷ *Tajemnica Chrystusa w egzegezie św. Cyryla z Aleksandrii*, w: *Miłość jest z Boga. Studium ofiarowane Ks. Prof. J. Łachowi*, red. M. Wojciechowski, Warszawa 1997, s. 287-302.

⁸ *Wykład prawdziwej wiary, Wstęp*, w: Cyryl Aleksandryjski, *Wykład prawdziwej wiary, W obronie tytułu Bogarodzica, Homilie efeskie*, PSP 18, Warszawa 1980, s. 7-33. Zob. *Eseje patrystyczne*, Warszawa 2014, s. 431-454.

⁹ *Ojciec soboru Efeskiego św. Cyryl Aleksandryjski o boskim macierzyństwie NMP*, AK 28 (1931) s. 217-237.

¹⁰ *Antiochia i Aleksandria – czy zawsze polaryzacja? Problem transcendencji i immanencji Boga w teologii Cyryla Aleksandryjskiego i Jana Złotoustego*, VoxP 58 (2012) s. 91-106.

¹¹ *Nestoriańska wizja konfliktu Cyryla z Nestoriuszem na podstawie „Listu” 39 Tymoteusza I, patriarchy Seleucji-Ktezyfontu*, w: *Ortodoksja, herezja i schizma w Kościele starożytnym*, red. F. Drączkowski – J. Pałucki – P. Szczur – M. Szram – A. Wysocki – M. Ziółkowska, Lublin 2011, s. 169-179.